

*Ана Јовашевић**

НОВИ МЕДИЈСКИ ЗАКОНИ У СРБИЈИ И ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ

Сажетак

Крајем маја месеца 2009. године у Рејкјавику (Исланд) је одржана прва конференција министара надлежних за медије и нове комуникационе услуге у земљама чланицама Савета Европе. Овом приликом је усвојена политичка декларација, као и неколико резолуција МЦМ(2009)011. На овај су начин постављени темељи – систем европских стандарда - за нову улогу медија на почетку трећег миленијума. Овако постављени стандарди обавезују све земље – чланице Савета Европе (на тиме и Републику Србију). У њиховој се основи налазе захтеви прихваћени у Белој књизи о интеркултурном дијалогу Савета Европе (која је усвојена маја 2008. године у Стразбуру). Ова Књига представља још један допринос промовисању интеркултурног дијалога који доприноси суштинском циљу најмасовније регионалне организације - Савета Европе, а то су заштита и промовисање људских права, демократије и владавине права. Овај концепт промовисања свести, разумевања, помирења и толеранције, као и спречавање конфликта било које врсте и постизање чврсте интеграције и кохезије у сваком друштву је, заправо, успостављен на трећем самиту шефова држава или влада земаља чланица Савета Европе из 2005. године. Овако постављени циљеви су потврђени исте године у Фаро декларацији о стратегији Савета Европе за интеркултурни дијалог коју су усвојили министри за културу појединих земаља. Као и традиционални ме-

* Institut für Kultur und Medien management, Freie Universität, Berlin

дији, нови пружаоци услуга масовних комуникација налик медијима (електронски медији и други облици компјутерских и интернет технологија) требало би да теже ка унапређењу и поштовању основних људских и друштвених вредности. Нови начини креирања садржаја и изражавања и тражења и ширења информација у домену масовних комуникација појачавају, али могу да представљају и изазов основним правима и слободама. Постојећи медијски стандарди који су били развијени за традиционалне облике масовних комуникација могу да важе и за нове услуге и за пружаоце нових медијских услуга (права, дужности и одговорности). На бази ових европских стандарда су недавно донета три медијска закона у Републици Србији.

Кључне речи: међународни документи, медији, стандарди, Србија.

У августу месецу су у Републици Србији донета три медијска закона. То су: 1) Закон о јавним медијским сервисима, Закон о електронским медијима и Закон о јавном информисању и медијима¹⁾. На овај начин је у медијску сферу унето низ новина. У области електронских медија је и у Србији (после доношења Закона о радиодифузији из 2002. године), као и у Европској унији дошло до низа промена насталих услед појаве и све шире примене нових технолошких достигнућа у сфери дигиталног преноса и приступа информацијама и медијским програмским садржајима.

То је довело до појаве програмских садржаја сличних телевизијском програму али који су гледаоцу доступни у сваком моменту и према редоследу који он сам одреди (аудио визуелна медијска услуга на захтев). Традиционални телевизијски програми су постали доступни гледаоцима захваљујући новим технологијама (посебно интернету и мобилним телефонима, персоналних и таблет рачунара). Стога је Народна скупштина Републике Србије на основу чл. 97. тач. 10. Устава Републике Србије којом је предвиђено да Република уређује и обезбеђује систем у области јавног информисања, усвојила наведене законе у чијој се основи налазе европски стандарди које и наша земља треба да имплементира у своје национално законодавство у поступку придруживања Европској унији.

Крајем маја месеца 2009. године у Рејкјавику (Исланд) одржана је прва конференција министара надлежних за медије и нове ко-

1) Ови закони су објављени у Службеном гласнику Републике Србије бр. 83/2014.

муникационе услуге у земљама чланицама Савета Европе.²⁾ Овом приликом је усвојена политичка декларација, као и неколико резолуција МЦМ(2009)011. На овај су начин постављени темељи за нову улогу медија на почетку трећег миленијума. Овако постављени стандарди обавезују све земље – чланице Савета Европе (па тиме и Републику Србију). У њиховој се основи налазе захтеви прихваћени у Белој књизи о интеркултурном дијалогу Савета Европе (која је усвојена маја 2008. године у Стразбуру).³⁾ Све активности Савета Европе у вези са слободом медија и њиховом улогом у савременом друштву води и усмерава посебан орган - Управни комитет за масовне медије. Његов је задатак да се брине о успостављању слободних, независних и плуралистичких настројених средстава комуникација у појединим земљама чланицама.⁴⁾ Томе посебно доприноси и усвојена Декларација о слободи изражавања и информисања,⁵⁾ као и Европска културна конвенција.⁶⁾

Бела књига о интеркултурном дијалогу представља још један корак даље промовисању интеркултурног дијалога који доприноси суштинском циљу најмасовније регионалне организације - Савета Европе, а то су заштита и промовисање људских права, демократије и владавине права. Овај концепт промовисања свести, разумевања, помирења и толеранције, као и спречавање конфликта било које врсте и постизање чврсте интеграције и кохезије у сваком друштву⁷⁾ је, заправо, успостављен на трећем самиту шефова држава или влада земаља чланица Савета Европе из 2005. године. Овако постављени циљеви су потврђени нешто касније исте године у Фаро декларацији о стратегији Савета Европе за интеркултурни дијалог коју су усвојили министри за културу појединих земаља.

Са убрзаним технолошким развојем током 20. века променио се и начин прикупљања информација, креирање садржаја, као и методи којима се садржај и информације стављају на располагање корисницима (слушаоцима или гледаоцима). Корисници на тај начин добијају могућност лаког приступања и креирања садржаја

2) И. Јанев, *Међународне организације и интеграције*, Београд, 2008, стр. 246-256.

3) Е. Шабановић, »Анализа медијског дискурса у Србији са освртом на мултикултуралну комуникацију и професионалну етику«, *Култура*, Београд, бр. 127/2010, стр. 118-140.

4) С. Миливојевић, „Идеолошки рат медија“, *Нова српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-4/2001, стр. 1-4.

5) И. Јанев, *Међународне организације и интеграције*, оп.цит., стр. 258.

6) *Савет Европе 1949-1996, Документи*, Београд, 1996, стр. 95-98.

7) Д. Паловић, „Медији у погразу за естетиком медија“, *Култура*, Београд, бр. 133/2011, стр. 42-55.

средстава масовних комуникација која користе разноврсне комуникационе платформе, како за постојеће, тако и за новоразвијене медије или упоредљиве услуге масовних комуникација или информационих услуга налик медијским. Слободни, независни и разноврсни медији (штампани или електронски) неопходни су сваком демократском друштву.⁸⁾ Из тог разлога је Савет Европе протеклих година развио низ стандарда којим се тежи заштити медија од видова утицаја и ометања, у складу са чланом 10. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године⁹⁾. Ти стандарди такође постављају и одређене обавезе и систем одговорности за медије.

Као и традиционални медији, нови пружаоци услуга масовног комуницирања налик медијима (електронски медији, интернет и други облици компјутерских и интернет технологија) требало би да теже ка унапређењу и поштовању основних вредности.¹⁰⁾ Нови начини креирања садржаја, изражавања, тражења и ширења информација у домену масовних комуникација појачавају, али могу да представљају и озбиљан изазов основним људским правима и слободама¹¹⁾. Постојећи медијски стандарди који су били развијени за традиционалне облике масовних комуникација морају да важе и за нове услуге и за пружаоце нових медијских услуга (права, дужности и одговорности)¹²⁾.

ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ О МЕДИЈИМА У ДРУШТВУ

На одржаној конференцији министара надлежних за медије и нове комуникационе услуге у земљама чланицама Савета Европе маја месеца у Рејкјавику је, између осталог, усвојена и политичка декларација МЦМ(2009)011 која на специфичан и одговоран начин поставља темеље за нову улогу медија¹³⁾. Овако постављени

8) В. Цветковић, „Медијска одговорност политичара у Србији“, *Теме*, Ниш, бр. 1-4/2001, стр. 145-156.

9) *Службени лист Србије и Црне Горе – Међународни уговори*, бр. 9/2003 и 5/2005.

10) С. Стаменковић, „Медијска писменост као неопходан услов разумевања нових медија“, *Култура*, Београд, бр. 135/2012, стр. 65-77.

11) О. Павићевић, „Нови медији, нове генерације и друштвени капитал“, *Зборник Института за криминологија и социологија истраживања*, Београд, бр. 1-2/2010, стр. 109-124.

12) Ј. Клеут, „Интерактивност и мултимедијалност у потрази за значењем и континуитетом“, *Култура*, Београд, бр. 135/2012, стр. 161-174.

13) Р. Вељановски, „Куда стреми европска медијска политика“, *Култура*, Београд, бр. 132/2011, стр. 209-225.

стандарди обавезују све земље – чланице Савета Европе (па тиме и Републику Србију)¹⁴⁾. Они се углавном односе на успостављање, наставак и усавршавање сарадње у вези са медијима и новим комуникационим услугама у циљу обезбеђивања заједничких решења, али и адекватног одговора на будући развој медија и пружања услуга налик медијским, нарочито у вези са поштовањем слободе изражавања и информисања, права на приватни живот и достојанства људских бића¹⁵⁾.

У том смислу је усвојено низ међународних докумената регионалног карактера као што су : 1) резолуција : “Ка новом поимању медија” и одговарајући акциони план, 2) резолуција : “Управљању Интернетом и критичким ресурсима Интернета” и 3) резолуција : “Збивања у законодавству држава чланица Савета Европе у области борбе против тероризма и њиховом утицају на слободу изражавања и информисања”.

Овим међународним документима се захтева да Комитет министара Савета Европе предузме мере за примену у резолуцијама усвојених европских (међународних) стандарда, те да се и даље настави са истраживањем начина за јачање поштовања медијских стандарда у погледу слободе изражавања и информисања у пракси¹⁶⁾. При томе је поново истакнуто да су слободни, независни и разноврсни медији неопходни сваком демократском друштву, као и њихова заштита од различитих облика и видова утицаја и ометања у складу са чланом 10. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.¹⁷⁾

Са технолошким развојем променио се из темеља и начин прикупљања информација, креирање садржаја, као и методи којима се садржај и информације стављају на располагање корисницима или се траже. Корисници треба да имају лак приступ и да утичу на креирање садржаја средстава масовних комуникација. То се односи и на средства масовних комуникација која користе разноврсне комуникационе платформе, како за постојеће, тако и за новоразвије-

14) И. Бауер, „Улога друштвених медија у Србији“, *Сингидунум ревија*, Београд, бр. 2/2012, стр. 1-8.

15) С. Миливојевић, “Информационо друштво и медијска култура“, *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр. 2/2008, стр. 267-276.

16) А. Мирковић, „Јавност и медији у условима развијеног цивилног друштва“, *Српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-2/2006, стр. 197-212.

17) Ј.Пешић, М. Пешић, „Унапређивање демократских капацитета медијске комуникације и критичка анализа дискурса“, *Политичка ревија*, Београд, бр. 4/2011, стр. 467-490.

не медије или упоредљиве услуге масовних комуникација или информационих услуга које су сличне медијским¹⁸⁾. Односи између медија или осталих пружалаца медијских услуга и корисника или потрошача добијају нове облике и садржаје због чега је настала и потреба да се изнова анализира и размотри појам и улога медија и њихове карактеристике као облика масовних комуникација путем штампе или радиодифузног емитовања, а који укључује : а) постојање уређивачке одговорности (укључујући и кривичну одговорност) у чл. 38-41.) и б) поштовање етичких стандарда¹⁹⁾.

Као и традиционални (штампани) медији, нови пружаоци услуга масовног комуницирања налик медијима требало би да теже ка унапређењу и поштовању основних вредности. Нови начини креирања садржаја и изражавања, тражења и ширења информација у домену масовних комуникација појачавају, али могу да представљају и изазов основним људским правима и слободама.²⁰⁾ Медијски јавни сервиси, имајући уређивачку независност и институционалну аутономију, доприносе разноликости медија и помажу у деловању против ризика од злоупотребе моћи у ситуацији велике концентрације медија и нових комуникационих услуга. Они стога представљају основну компоненту медијског окружења у свим демократским друштвима и треба да доприносе на свој начин успостављању, развоју, али и контроли демократских институција и њиховом законитом функционисању²¹⁾.

Све већи број људи ослања се на интернет као неопходно средство у свакодневним активностима (комуникација, информисање, сазнање, комерцијалне трансакције, доколица) што доприноси побољшању квалитета живота и добробити људи. Стога они са правом очекују да интернет услуге буду истините, приступачне, економски доступне, безбедне, поуздане и актуелне. Приступачност нових врста услуга такође је значајно и са аспекта промоције, заштите и поштовања људских права, основних слобода, демократи-

18) З. Арачки, „Медији, глобализација културе и очување идентитета“, *Култура*, Београд, бр. 132/2011, стр. 326-335.

19) А. Стевановић, „Медијска етика као предуслов демократичности друштва“, *Сингидум ревија*, Београд, бр. 2/2011, стр. 198-203; М. Николић, „Етика медија између личне, професионалне и друштвене одговорности“, *Култура*, Београд, бр. 127/2010, стр. 35-50.

20) Ј. Милошевић Ђорђевић, „Коришћење медија у Србији – основни трендови“, *Политичка ревија*, Београд, бр. 1/2009, стр. 225-236.

21) Ч. Ђупић, „Политичка култура и медији“, *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр. 3/2009, стр. 339-351.

је уопште и владавине права (правне државе)²²⁾. Поред тога, медији и услуге сличне медијским имају све већи и прекогранични значај. То је довело до ревизије Европске конвенције о прекограничној телевизији што представља својеврсну реакцију Савета Европе на диверсификацију комуникационих платформи и информационих услуга, с једне стране, и свеобухватни правни одговор на потребу заштите прекограничног протока медијског садржаја и садржаја сличног медијском, с друге стране²³⁾.

Оно што представља посебну опасност од неограничене употребе Интернет медијских услуга у контексту прекограничних комуникација јесте широка могућност угрожавања достојанства лица која су изложена медијским услугама или услугама сличним медијским. У том контексту, посебну пажњу требало би посветити деци, младим људима и осталим групама које имају посебне потребе или карактеристике, односно питању родне равноправности. Приступ ових група медијским услугама или услугама налик медијским представља важно питање за сваку поједину земљу која мора да их решава у складу са својим правним поретком.²⁴⁾

У интересу заштите права на приватни живот, потребно је инсистирати од свих земаља, односно њихових надлежних органа да обрада личних података у новим комуникационим и информационим срединама, а нарочито на Интернету добије посебан начин заштите од могуће повреде или угрожавања. Наравно, сва ова питања морају бити уређена на начин да се очува, па чак и унапреди слобода изражавања и информисања, као и слобода медија уопште²⁵⁾. Степен угрожености слободе медија није свуда и увек на истом нивоу. Претње по ову слободу могу да произађу из кризних ситуација, како у вези са тероризмом и ратом, тако и финансијским несигурностима, као и у вези са технолошким кретањима и тржи-

22) Приступачност нових врста Интернет услуга такође је значајно и са аспекта промоције, заштите и поштовања људских права, основних слобода, демократије уопште и владавине права којим процесима треба да допринесу на специфичан начин у складу са Препорукама министара бр. ЦМ/Рец(2007)16 о мерама унапређења Интернета као јавног добра.

23) Н. Јефтић, „Право на комуницирање као ново освојено човеково право“, *Међународни проблеми*, Београд, бр. 4/2008, стр. 502-527.

24) З. Милошевић, „Медији и глобализација“, *Политичка ревија*, Београд, бр. 2-4/2007, стр. 423-434.

25) Љ. Маширевић, „Медији и друштвена теорија“, *Зборник радова Факултета драмских уметности*, Београд, бр. 8-9/2005, стр. 301-310.

шним условима који утичу на положај новинара у информационом процесу²⁶⁾.

НОВА СХВАТАЊА МЕДИЈА У КОНТЕКСТУ ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ СЛОБОДА И ПРАВА

На министарској конференцији у Рејкјавику маја 2009. године донета је, између осталих, и резолуција :” Ка новом поимању медија” у којој се већ на првом месту истиче улога (сврха) медија или медијских услуга масовне комуникације. Она остаје непромењена, односно она се и даље састоји у пружању или ширењу информација, анализа, коментара, мишљења и разоноде за широку јавност²⁷⁾. Основни медијски циљеви се састоје у²⁸⁾ : 1) обезбеђивању вести, информација или приступа информацијама, 2) подстицају јавне дебате или обликовању јавног мњења, 3) доприносу развоју или промовисању специфичних вредности, 4) забављању или стварању прихода и 5) најчешће – комбинација свих напред наведених циљева.

При томе се инсистира да сам садржај медија или медијских услуга масовне комуникације проистиче из начина на који се информације прикупљају и начина на који се медијски садржај креира, шири или дистрибуира, тражи, бира и прима. То зависи од техничких разлога који се односе на коришћење комуникационе платформе, као и од представљања садржаја које нуди перцепцију појачаног избора и интеракције. Такве тенденције или захтеви новог доба траже дубинску анализу појмовног схватања медија, укључујући критеријуме и претпоставке на којима је то схватање засновано.²⁹⁾ Основна права и слободе и остале вредности и стандарди усвојени од стране Савета Европе, а нарочито право на слободу изражавања и информисања и слобода медија која из тога произилази, морају да се унапреде и заштите, без обзира на промене у медијском и сличном амбијенту. Слобода изражавања и информисања такође за собом повлачи извесне обавезе и одговор-

26) М. Пеших, „Савремени медији и јавност“, *Политичка ревија*, Београд, бр. 2-4/2007, стр. 549-568.

27) С. Гајић, „Медији, идентитет и приказивање друштвене стварности“, *Нова српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-2/2010, стр. 31-41.

28) З. Јевтовић, З. Арачки, „Медијски утицаји, политичке елите и друштвена моћ у Србији почетком 21. Века“, *Нова српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-2/2010, стр. 69-91.

29) Д. Суботић, „Медијска поља односа са јавношћу у пост(модерном) друштву“, *Политичка ревија*, Београд, бр. 9/2010, стр. 321-356.

ности и у извесним случајевима, она може да подлеже ограничењима која су законом прописана и која су потребна у демократском друштву. Стога сви провајдери медијских услуга и услуга сличних њима морају да уважавају одређене стандарде, што на жалост није чест случај чак ни у земљама са дугом демократском традицијом и владавином права (правна држава)³⁰⁾.

Када су у питању традиционални медији, саморегулација би требало да буде кључни елемент у обезбеђивању поступања у складу са стандардима уз дужно поштовање уређивачке независности. По потреби, саморегулација може да буде подржана корегулацијом³¹⁾. Као облик ометања, регулација би требало да буде подложна ограничењима и условима које је утврдила Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода. Тако члан 10. ове Конвенције из 1950. године (коју је Република Србија ратификовала тек 2003. године) каже да свако има право на слободу изражавања. Ово право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе.³²⁾ Медијски или слични механизми регулације или одговорности, било да су саморегулаторни или корегулаторни или, по потреби, вођени од стране државе, морају да буду делотворни, транспарентни, независни и одговорни. Савет Европе требало би да истражи могућност побољшавања функционисања ових механизма, а нарочито како унапредити могућности да појединци или групе које сматрају да су њихова права кршена од стране провајдера медијских или сличних услуга, приступе тим механизмима³³⁾.

Приступ у чијем је средишту човек – појединац захтева да им буде омогућено да користе своје право на слободно изражавање и информисање и нове комуникационе услуге ради учествовања у друштвеном, политичком, културном и економском животу, и да то чине без нарушавања људског достојанства или права других³⁴⁾. У обезбеђивању оваквог стања у медијима, велика је улога Саве-

30) Ч. Чупић, „Слобода и злоупотреба слободe у медијима“, *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр. 4/2010, стр. 211-221.

31) Н. Танасић, „Медији и култура – како глобални процеси изигравају сами себе“, *Нова српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-2/2010, стр. 43-59.

32) *Савет Европе 1949-1996, Документи*, оп.цит., стр.23.

33) З. Аврамовић, „Глобализација и дезинтеграција – културни, медијски и образовни аспекти“, *Српска политичка мисао*, Београд, бр. 1/2010, стр.267-280.

34) З. Косјерина, „Ка интернет демократији – стратегија за новомедијски активизам и нека њихова социолошка одређења“, *Култура*, Београд, бр. 127/2010, стр. 252-268.

та Европе и његових контролних механизма да прате, надзиру и контролишу кроз консултације и сарадњу са релевантним заинтересованим странама обезбеди смернице, стандарде и алате пружаоцима медијских и сличних услуга масовне комуникације. На тај начин се стварају услови да се појединцима омогући да траже, креирају и шире информације без страха од кршења сопственог људског достојанства или права. А тога не може да буде уколико у одређеној земљи постоји ‘‘медијска неписменост’’³⁵⁾.

Медијска писменост треба да буде део основног образовања грађана сваког демократског друштва. То је нарочито средство за унапређење схватања, критичног размишљања, грађанства, креативности и критичне свести о медијима свих, а нарочито код младих људи који граде своју будућност³⁶⁾. Стога је од посебног значаја успостављање и развој њиховог осећаја одговорности при креирању, коришћењу и дистрибуцији садржаја медијског простора³⁷⁾. При томе се од земаља чланица Савета Европе нарочито захтева да, посебно када се ради о новим, у првом реду Интернет, технологијама, посвети значајна пажња заштити достојанству, безбедности и приватности деце, па се чак предлаже уклањање садржаја који деца и млади људи креирају или стављају на Интернет, а који угрожавају њихово достојанство, безбедност и приватност или их на неки други начин чини рањивим лицима било сада или у каснијим фазама живота³⁸⁾.

Да би медији остварили један од својих основних циљева – тачна, благовремена и квалитетна информисаност грађана о свим збивањима у земљи и иностранству – потребно је обезбедити плурализам извора информација и медија и услуга сличних медијским³⁹⁾. Посебно се у складу са овим захтевом истиче право појединца да његова информисаност може да буде доведена у питање, као што и демократске тековине и поштовање закона (владавина

35) М. Николић, „Будућност српског медијског простора – креативно vs комерцијално“, *Култура*, Београд, бр. 128/2010, стр. 144-160.

36) Р. Ђорђевић, „Однос медија према подкултурним изражавањима младих у граду“, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, Косовска Митровица, бр. 41/2011, стр. 475-486.

37) Р. Вељановски, „Медији између бизниса, политике и одговорности према јавности“, *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр. 6/2011, стр. 405-418.

38) А. Матинели, „Нови медији и креативне индустрије – нове могућности за публику“, *Култура*, Београд, бр. 128/2010, стр. 161-186.

39) Ј. Вучковић, „Људска права и медији“, *Зборник Правног факултета у Нишу*, Ниш, бр. 55/2010, стр. 155-170.

права)⁴⁰⁾ може да буде угрожено⁴¹⁾: 1) негативним и значајним поремећајем тржишта услед медијске концентрације, 2) недостатком разноврсности и плурализма, 3) путем манипулативних порука и нових облика складиштења садржаја, 4) управљањем и приоритизацијом протока садржаја и 5) приступом и ограниченим или непостојећим приступом широкопојасним услугама.

Нарочито је значајно за заштиту људских слобода и права, успостављање и унапређење демократских институција власти и квалитетну примену закона⁴²⁾ инсистирање Савета Европе на правим, независним и адекватно финансираним медијским јавним сервисима⁴³⁾. Истина, још увек све земље чланице ове регионалне организације немају такве медијске јавне сервисе који су способни да привуку све сегменте друштва и допринесу пуном учешћу људи у политичком, друштвеном и културном животу. Али их то не спречава да раде у циљу успостављања оваквих медијских сервиса⁴⁴⁾.

НОВА УЛОГА МЕДИЈА У ДРУШТВУ

Уз раније наведене резолуције, 2009. године је у оквиру Савета Европе усвојен и посебан Акциони план као скуп мера и средстава о политици мас медија у 21. веку полазећи од огромног значаја нових медија и услуга масовних комуникација за заштиту људских права и слобода, односно за развој демократских институција. У вези са тим јесте и преиспитивање потребе и захтева новинарског професионализма, уређивачке независности и уређивачке одговорности. које треба прилагодити и на оператере нових медијских или услуга масовне комуникације сличних медијским и пружаоце услуга. У консултацијама са релевантним органима у свакој земљи чланице Савета Европе треба подробно испитати потребу за начинима (као што су саморегулација, корегулација или регулација) и предметом регулаторних активности које су потребне да би се осигу-

40) Љ. Баћевић, „Медиј као средство политичке културе“, *Социолошки преглед*, Београд, бр. 1/1995, стр. 97-106.

41) Р. Удовичић, „Међународни трендови и креирање свести“, *Култура*, Београд, бр. 132/2011, стр. 226-248.

42) Р. Вељановски, „Медији и држава у транзицији“, *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр. 3/2009, стр. 363-378.

43) Т. Боровица, С. Костовић, „Савремени медији у функцији образовне револуције“, *Култура*, Београд, бр. 133/2011, стр. 370-381.

44) М. Радојковић, „Прилог расправи о независним медијима“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, Нови Сад, бр. 100/1996, стр. 255-274.

гурало поштовање утврђених вредности Савета Европе у оквиру нових медијских и услуга масовне комуникације сличних медијским⁴⁵⁾.

У контексту нове улоге медија у савременом друштву посебно се инсистира и на улози и значају јавног сервиса у свакој земљи. Стога се као обавезан услов друштвеног и демократског напретка јавља потреба да се настави рад на унапређењу улоге јавних медијских сервиса у демократском друштву. При томе је потребно са посебном пажњом испитати начине пружања информација најширој публици, укључујући младе, уз поуздане, разноврсне и бројне медијске и њима сличне услуге, водећи рачуна о начину на који се информације и медијске и њима сличне услуге траже и примају и о могућим изазовима при добијању квалитетног и поузданог садржаја. У том погледу се нарочито наглашава улога Интернета као јавног добра. Стога се од надлежних органа свих земаља очекује да обезбеде висок степен могућности универзалном приступу Интернету који би требало да буде развијен као део пружања јавних услуга⁴⁶⁾.

Као посебно значајне мере, Акциони план предлаже појединим земљама чланицама Савета Европе следеће: 1) у консултацији са релевантним заинтересованим странама, укључујући и стручњаке за образовање, наставити са радом на медијском описмењавању са циљем да корисници, ствараоци и дистрибутери садржаја (нарочито деца и млади) постану одговорни, информисани и критички настројени учесници у информационом друштву. Одговарајућа пажња треба да буде усмерена и на неформално образовање, као и на улогу самих медија,⁴⁷⁾ 2) наставити са одговарањем на различите изазове са којима су појединци суочени (нарочито деца и млади људи) у контексту слободе изражавања и информисања, права на приватност и осталих основних права, као и права на достојанство и безбедност на Интернету. Посебно треба испитати могућности отклањања садржаја које деца креирају или стављају на Интернет, 3) наставити са радом на утврђивању стандарда у вези са обрадом

45) М. Матовић, „Новинарство и медијска индустрија у Србији – борба за очување професионализма“, *ЦМ*, Београд, бр. 24/2012, стр. 133-149.

46) С. Миливојевић, „Новинарство и медијска индустрија у Србији – изазови и одговори“, *ЦМ*, Београд, бр. 24/2012, стр. 35-58.

47) М. Пешић, „Савремени медији и јавност“, *Политичка ревија*, Београд, бр. 2-4/2007, стр. 549-568; С. Гајић, „Медији, идентитет и приказивање друштвене стварности“, *Нова српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-2/2010, стр. 31-41.

личних података и техника или праксе профилисања, истражити заједничке стандарде по питању приватности и испитати претње које би могле да произађу из система дизајнираних за идентификују и праћење. Кроз консултације са заинтересованим странама, развити одговарајуће смернице, стандарде и инструменте за заштиту права корисника и 4) истражити могућност коришћења новијих или настајућих услуга масовне комуникације у обликовању јавног мњења и потрошње различитих друштвених група на скривен, сублиминалан или неки други манипулативан начин и имајући у виду одредбе чл. 8. и чл. 10. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, те истражити начине на које би се корисници или јавност штитили од такве употребе.

МЕДИЈИ И ИНТЕРНЕТ

На министарској конференцији која је одржана маја 2009. године на посебан начин је указано на потребу бржег усвајања савремених технологија (компјутерске и Интернет) како би и медији добили нови, значајан и изузетно брз проток информација и других информативних, културних, образовних и сличних садржаја. О томе колики се значај придаје тим новим технологијама говори и чињеница да је том приликом усвојена посебна резолуција: “Управљање Интернетом и критички ресурси Интернета”. Иако се ради о техничко-технолошким средствима невиђених могућности, ипак Савет Европе инсистира да систем заштите основних слобода и права човека и грађана, као и сви раније усвојени европски стандарди и вредности важе и за онлајн информационе и комуникационе услуге, исто као и за офлајн окружења⁴⁸⁾.

То поред осталог, проистиче из члана 1. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, по којем се земље чланице обавезују да “свима у својој јурисдикцији обезбеде” права и слободе који су заштићени том конвенцијом (без прављења разлике између онлајна и офлајна). Овај приступ је потврђен и посебним инструментима, начинима и мерама Савета Европе за утврђивање стандарда. Земље чланице ове регионалне европске организације могу да буду позване на одговорност у вези са кршењем или угрожавањем слобода и права човека пред Европским

48) Т. Ћитић, „Институционални и законски оквири развоја дигиталне телевизије у Србији“, *ЦМ*, Београд, бр. 14/2010, стр. 33-59.

судом за људска права у Стразбуру. Сама природа информационог друштва и још у већој мери Интернета, ствара значајне прекограничне импликације.⁴⁹⁾

Питање које се поставља нарочито последњих година, како на националном, тако и на међународном плану, јесте како ефикасно, квалитетно, законито и благовремено обезбедити испољавање и заштиту основних људских права и слобода у условима онлајн комуникација⁵⁰⁾. Ово питање је постало још сложеније због значајног ослањања корисника на Интернет као неопходног средства за њихове свакодневне активности (комуникације, информације, сазнање, комерцијалне трансакције, доколица)⁵¹⁾. То је навело Комитет министара Савета Европе на препознавање вредности Интернета као “јавног добра”. Људи легитимно очекују да услуге Интернета буду лако доступне, приступачне, безбедне, поуздане и актуелне. Појам “позитивних обавеза” који је разрађен у судској пракси Европског суда за људска права нарочито је релевантан у новом медијском Интернет простору⁵²⁾.

Интернет се ослања на разне ресурсе који су нужни за његово функционисање и који због своје природе могу да у свако доба испоље знатан утицај на способност великог броја корисника да приступе Интернету или да из њега извуку потпуну корист⁵³⁾. Ти критични ресурси укључују, на пример, тринаест тзв. “коренских сервера” (који допуштају рутирање већине информација и комуникација на Интернету) и основне структуре Интернета (канални великих размера за транзит података) које контролишу различити државни органи, укључујући поново одређене органе одбране, академске установе и приватне/пословне ентитете. У том погледу од нарочитог је значаја активност Интернет корпорације за додељене

49) Члан 10. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода нарочито је релевантан у том погледу с обзиром на то да су њиме заштићена права гарантована без обзира на границе.

50) Д. Дедић, „Медији и интердисциплинарност“, *Култура*, Београд, бр. 133/2011, стр. 149-160.

51) П. Баић, „Живот или смрт штампаних медија – изазов дигиталног доба“, *ЦМ*, Београд, бр. 24/2012, стр. 151-170.

52) М. Радојковић, „Новинарство и медијске институције Србије – радиодифузни медији у јавној својини“, *ЦМ*, Београд, бр. 24/2012, стр. 59-74.

53) Ж. Трповски, „Технички аспекти дигитализације медија“, *Култура*, Београд, бр. 135/2012, стр. 205-216.

називе и бројеве (ИЦАНН). Његова је основна улога у техничком управљању критичким ресурсима Интернета широм света.⁵⁴⁾

Због огромног значаја Интернет медија у погледу брзине ширења и преноса различитих информација са једног краја света на други успостављен је систем подељене одговорности појединих земаља чланица Савета Европе за предузимање разумних мера на обезбеђивању непрекидног функционисања Интернета и, у вези са тим, остваривање јавног интереса под њиховом јурисдикцијом на који имају право сви људи. Међудржавна сарадња и солидарност су од највећег значаја за адекватно функционисање, стабилност и универзалност Интернета⁵⁵⁾. Радећи заједно, поједине земље могу да помогну једна другој у спречавању догађаја или управљању истим, укључујући злонамерна дела која подлежу њиховој јурисдикцији или су извршена на њиховој територији, која би могла да блокирају или значајно отежају приступ Интернету другим чланицама међународне заједнице или у оквиру њих⁵⁶⁾.

Паневропске дискусије о управљању Интернетом такође су важне за земље чланице Савета Европе. Поред ове регионалне организације питањима од значаја за законит, квалитетан, истинит и ефикасан рад медијског Интернет система бави се и сама Европска унија. Тако су донете бројне Директиве и други акти ове организације у вези са питањима информационог друштва, укључујући Резолуцију Европског парламента о другом Форуму о управљању Интернетом, који је одржан у Рио де Жанеиру од 12. до 15. новембра 2007. године. Ради се, наиме, о организовању Европског форума о управљању интернетом који треба да представља значајно полазиште за такав дијалог. Поред осталих иницијатива, Европски дијалог о управљању Интернетом (ЕуроДИГ) представља изузетно значајан механизам управљања интернетом⁵⁷⁾.

На бази наведених европских стандарда, у Републици Србији су недавно донета три медијска закона. То су : 1) Закон о јавним медијским сервисима, 2) Закон о електронским медијима и 3) Закон о јавном информисању и медијима.

54) Љ. Булатовић, Г. Булатовић, О. Арсенијевић, „Дигитална медијска конвергенција“, *Култура*, Београд, бр. 135/2012, стр. 140-151.

55) Д. Вуксановић, „Визуелна култура у ери медија“, *Култура*, Београд, бр. 135/2012, стр. 309-315.

56) Р. Рук, „Европски медији у дигиталном добу“, *Култура*, Београд, бр. 132/2011, стр. 269-287.

57) Ж. Вучковић, Г. Стокић, Стиповчић, „Дигитални свет и феномен сувишка информација“, *Култура*, Београд, бр. 135/2012, стр. 152-160.

Закон о јавним медијским сервисима треба да оствари следеће циљеве као што су: 1) усклађивање домаћег регулаторног оквира који се односи на јавне медијске сервисе са регулаторним оквиром Европске уније и њеним правним тековинама, 2) усклађивање домаћег правног система са насталим техничко-технолошким променама у области дигиталног преноса и приступа програмских садржаја, 3) јасније дефинисање програмских обавеза јавног медијског сервиса о остваривању интереса јавности, 4) редефинисати систем финансирања установа јавног медијског сервиса, 5) јасније уређивање односа установа јавног медијског сервиса према јавности и њихове одговорности према њој и 6) јасније уређивање и контрола над установама јавног медијског сервиса.

Закон о електронским медијима је уредио у складу са релевантним европским и другим међународним стандардима услове и начин пружања аудио и аудио-визуелних услуга јавног медијског сервиса на републичком и покрајинском нивоу ради остваривања интереса јавности у области електронских медија, као и организацију, услове и начин обављања делатности установа јавног медијског сервиса у Србији.

Закон о јавном информисању и медијима треба да оствари следеће циљеве : 1) стварање услова за развој независних, професионалних медија и медијског система који треба да омогући задовољавање најширих потреба грађана Републике без дискриминације за информацијама и садржајима из свих области друштвеног живота, 2) успостављање оквира који гарантује слободан проток идеја, информација и мишљења без мешања државе, 3) повлачење државе из медијске сфере осим у законом утврђеним случајевима, 4) јавно дефинисање јавног интереса у области јавног информисања, 5) дефинисање транспарентног система финансирања у области јавног информисања из јавних прихода са различитих нивоа власти, 6) регулисање положаја уредника и заштита права новинара и уређивање новинарских удружења, 7) транспарентност власништва у медијима, 8) успостављање регистра у медијима, 9) заштита медијског плурализма кроз спречавање недозвољеног обједињавања у области јавног информисања, 10) заштита малолетника, забрана говора мржње, поштовање људског достојанства и презумције невиности и 11) регулисање статуса и положаја представника иностраних медија у Србији.

* * *

Крајем маја месеца 2009. године у Рејкјавику (Исланд) је одржана прва конференција министара надлежних за медије и нове комуникационе услуге у земљама чланицама Савета Европе. Овом приликом је усвојена политичка декларација, као и неколико резолуција и Акциони план МЦМ(2009)011. На овај су начин постављени темељи – систем европских стандарда - за нову улогу медија на почетку трећег миленијума. Овако постављени стандарди обавезују све земље – чланице Савета Европе (па тиме и Републику Србију). У њиховој се основи налазе захтеви прихваћени у Белој књизи о интеркултурном дијалогу Савета Европе (која је усвојена маја 2008. године у Стразбуру). Овај концепт промовисања свести, разумевања, помирења и толеранције, као и спречавање конфликта било које врсте и постизање чврсте интеграције и кохезије у сваком друштву је, заправо, успостављен на трећем самиту шефова држава или влада земаља чланица Савета Европе из 2005. године. Овако постављени циљеви су потврђени исте године у Фаро декларацији о стратегији Савета Европе за интеркултурни дијалог коју су усвојили министри за културу појединих земаља.

Као и традиционални медији, нови пружаоци услуга масовних комуникација налик медијима (електронски медији и други облици компјутерских и интернет технологија) требало би да теже ка унапређењу и поштовању основних људских и друштвених вредности. Нови начини креирања садржаја и изражавања и тражења и ширења информација у домену масовних комуникација појачавају, али могу да представљају и изазов основним правима и слободама. Постојећи медијски стандарди који су били развијени за традиционалне облике масовних комуникација могу да важе и за нове услуге и за пружаоце нових медијских услуга (права, дужности и одговорности). На овај су начин постављени темељи за нову улогу медија на почетку трећег миленијума. Све активности Савета Европе у вези са слободом медија и њиховом улогом у савременом друштву води и усмерава посебан орган - Управни комитет за масовне медије. Његов је задатак да се брине о успостављању слободних, независних и плуралистичких настројених средстава комуникација у појединим земљама чланицама. Томе посебно до-

приноси и усвојена Декларација о слободи изражавања и информисања, као и Европска културна конвенција.

Са убрзаним технолошким развојем током 20. века променио се и начин прикупљања информација, креирање садржаја, као и методи којима се садржај и информације стављају на располагање корисницима (слушаоцима или гледаоцима). Корисници на тај начин добијају могућност лаког приступања и креирања садржаја средстава масовних комуникација која користе разноврсне комуникационе платформе, како за постојеће, тако и за новоразвијене медије или упоредљиве услуге масовних комуникација или информационих услуга налик медијским. Слободни, независни и разноврсни медији (штампани или електронски) неопходни су сваком демократском друштву. Из тог разлога је Савет Европе протеклих година развио низ стандарда којим се тежи заштити медија од видова утицаја и ометања, у складу са чланом 10. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године. Ти стандарди такође постављају и одређене обавезе и систем одговорности за медије.

Као и традиционални медији, нови пружаоци услуга масовног комуницирања налик медијима (електронски медији, интернет и други облици компјутерских и интернет технологија) требало би да теже ка унапређењу и поштовању основних вредности. Нови начини креирања садржаја, изражавања, тражења и ширења информација у домену масовних комуникација појачавају, али могу да представљају и озбиљан изазов основним људским правима и слободама. Постојећи медијски стандарди који су били развијени за традиционалне облике масовних комуникација морају да важе и за нове услуге и за пружаоце нових медијских услуга (права, дужности и одговорности).

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић, З., “Глобализација и дезинтеграција – културни, медијски и образовни аспекти”, *Српска политичка мисао*, Београд, бр. 1/2010.
- Арачки, З., “Медији, глобализација културе и очување идентитета”, *Култура*, Београд, бр. 132/2011.
- Баић, П., “Живот или смрт штампаних медија – изазов дигиталног доба”, *ЦМ*, Београд, бр. 24/2012.

- Бауер, И., “Улога друштвених медија у Србији”, *Сингидунум ревија*, Београд, бр. 2/2012.
- Баћевић, Љ., “Медиј као средство политичке културе”, *Социолошки преглед*, Београд, бр. 1/1995.
- Боровица, Т., Костовић, С., “Савремени медији у функцији образовне револуције”, *Култура*, Београд, бр. 133/2011.
- Булатовић, Љ., Булатовић, Г., Арсенијевић, О., “Дигитална медијска конвергенција”, *Култура*, Београд, бр. 135/2012.
- Вељановски, Р., “Медији и држава у транзицији”, *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр. 3/2009.
- Вељановски, Р., “Медији између бизниса, политике и одговорности према јавности”, *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр.6/2011.
- Вељановски, Р., “Куда стреми европска медијска политика”, *Култура*, Београд, бр. 132/2011.
- Вуксановић, Д., “Визуелна култура у ери медија”, *Култура*, Београд, бр. 135/2012.
- Вучковић, Ж., Стокић, Г., Стиповчић, М., “Дигитални свет и феномен сувишна информација”, *Култура*, Београд, бр. 135/2012.
- Вучковић, Ј., “Људска права и медији”, *Зборник Правног факултета у Нишу*, Ниш, бр. 55/2010.
- Гајић, С., “Медији, идентитет и приказивање друштвене стварности”, *Нова српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-2/2010.
- Дедић, Д., “Медији и интердисциплинарност”, *Култура*, Београд, бр. 133/2011.
- Ђорђевић, Р., “Однос медија према подкултурним изражавањима младих у граду”, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, Косовска Митровица, бр. 41/2011.
- Јанев, И., *Међународне организације и интеграције*, Београд, 2008.
- Јевтовић, З., Арачки, З., “Медијски утицаји, политичке елите и друштвена моћ у Србији почетком 21. века”, *Нова српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-2/2010.
- Јефтић, Н., “Право на комуницирање као ново освојено човеково право”, *Међународни проблеми*, Београд, бр. 4/2008.
- Клеут, Ј., “Интерактивност и мултимедијалност у потрази за значењем и континуитетом”, *Култура*, Београд, бр. 135/2012.
- Косјерина, З., “Ка интернет демократији – стратегија за новомедијски активизам и нека њихова социолошка одређења”, *Култура*, Београд, бр. 127/2010.
- Матинели, А., “Нови медији и креативне индустрије – нове могућности за публику”, *Култура*, Београд, бр. 128/2010.

- Матовић, М., "Новинарство и медијска индустрија у Србији – борба за очување професионализма", *ЦМ*, Београд, бр. 24/2012.
- Маширевић, Ј., "Медији и друштвена теорија", *Зборник радова Факултета драмских уметности*, Београд, бр. 8-9/2005.
- Миливојевић, С., "Идеолошки рат медија", *Нова српска политичка мисао*, Београд, бр. 1- 4/2001.
- Миливојевић, С., "Информационо друштво и медијска култура", *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр. 2/2008.
- Миливојевић, С., "Новинарство и медијска индустрија у Србији – изазови и одговори", *ЦМ*, Београд, бр. 24/2012.
- Милошевић Ђорђевић, Ј., "Коришћење медија у Србији – основни трендови", *Политичка ревија*, Београд, бр. 1/2009.
- Милошевић, З., "Медији и глобализација", *Политичка ревија*, Београд, бр. 2- 4/2007.
- Мирковић, А., "Јавност и медији у условима развијеног цивилног друштва", *Српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-2/2006.
- Николић, М., "Етика медија између личне, професионалне и друштвене одговорности", *Култура*, Београд, бр. 127/2010.
- Николић, М., "Будућност српског медијског простора – креативно vs комерцијално", *Култура*, Београд, бр. 128/2010.
- Павићевић, О., "Нови медији, нове генерације и друштвени капитал", *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, Београд, бр. 1-2/2010.
- Пешић, Ј., Пешић, М., "Унапређивање демократских капацитета медијске комуникације и критичка анализа дискурса", *Политичка ревија*, Београд, бр. 4/2011.
- Пешић, М., "Савремени медији и јавност", *Политичка ревија*, Београд, бр. 2- 4/2007.
- Радојковић, М., "Прилог расправи о независним медијима", *Зборник Матице српске за друштвене науке*, Нови Сад, бр. 100/1996.
- Радојковић, М., "Новинарство и медијске институције Србије – радиодифузни медији у јавној својини", *ЦМ*, Београд, бр. 24/2012.
- Рук, Р., "Европски медији у дигиталном добу", *Култура*, Београд, бр. 132/2011.
- *Савет Европе* 1949-1996. године, Документи, Београд, 1996.
- Стаменковић, С., "Медијска писменост као неопходан услов разумевања нових медија", *Култура*, Београд, бр. 135/2012.
- Стевановић, А., "Медијска етика као предуслов демократичности друштва", *Сингидунум ревија*, Београд, бр. 2/2011.
- Суботић, Д., "Медијска поља односа са јавношћу у пост(модерном) друштву", *Политичка ревија*, Београд, бр. 9/2010.

- Таловић, Д., "Медији у потрази за естетиком медија", *Култура*, Београд, бр. 133/2011.
- Титић, Т., "Институционални и законски оквири развоја дигиталне телевизије у Србији", *ЦМ*, Београд, бр. 14/2010.
- Танасић, Н., "Медији и култура – како глобални процеси изигравају сами себе", *Нова српска политичка мисао*, Београд, бр. 1-2/2010.
- Трповски, Ж., "Технички аспекти дигитализације медија", *Култура*, Београд, бр. 135/2012.
- Удовичић, Р., "Међународни трендови и креирање свести", *Култура*, Београд, бр. 132/2011.
- Цветковић, В., "Медијска одговорност политичара у Србији", *Теме*, Ниш, бр. 1-4/2001.
- Чупић, Ч., "Политичка култура и медији", *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр. 3/2009.
- Чупић, Ч., "Слобода и злоупотреба слободе у медијима", *Годишњак Факултета политичких наука*, Београд, бр. 4/2010.
- Шабановић, Е., "Анализа медијског дискурса у Србији са освртом на мултикултуралну комуникацију и професионалну етику", *Култура*, Београд, бр. 127/2010.

Ana Jovasevic

NEW MEDIA LAWS IN SERBIA AND EUROPEAN STANDARDS

Resume

The first Conference of Ministers in charge of the media and new communication services in member states of the Council of Europe took place in Reykjavik (Iceland) at the end of May 2009. On that occasion, one political declaration and several resolutions MCM (2009) 011 were adopted. In this way, grounds were set for the new role of the media at the beginning of the third millennium. Standards set in this manner oblige all member states of the Council of Europe, including the Republic of Serbia. They are based upon the requests accepted in Council of Europe White Book on Intercultural Dialogue, adopted in Strasbourg in May 2008. This book represents another contribution to the promotion of intercultural dialogue, which contributes to the essential cause of the largest regional organization – the Council of Europe – protection and promotion of human rights, democracy and rule of law. This concept of promoting awareness, comprehension, peace and toleran-

ce, as well as the preventing any kind of conflicts and achieving stable integration and cohesion in every society, was actually established in 2005 on the Third Summit of Heads of State and Government of Council of Europe Member States. These established goals were confirmed later in the same year in the Faro Declaration on the Council of Europe's Strategy for Developing Intercultural Dialogue, adopted by Member States' Ministers of Culture. Just like the traditional media, new providers of mass communication services that are similar to the media (electronic media, internet and other forms of computer and internet technologies) are supposed to support the improvement and the respect of fundamental human and social values. New modalities of creating the contents, the expression, the seeking and the dissemination of information in the sphere of mass communication may enhance but, at the same time, challenge fundamental rights and freedoms. Existing media standards that were developed for traditional forms of mass communication can also be applied on new services and on the providers of new media services (including their rights, duties and responsibilities). At late in Serbia published new three media laws on based of the european standards.

Key words: international acts, media, standards, Serbia.